

Dato: 06.04.2018

Vår ref: 18/00280-4

Deres ref:

Hørings svar, justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser fra Oslo biskop og Oslo bispedømmeråd

Det oversendes med dette Oslo biskop og Oslo bispedømmeråds hørings svar angående justering av hovedgudstjenesten og alminnelige bestemmelser:

Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjenesten ble tatt i bruk i de aller fleste menigheter innen utgangen av 2012. I Oslo bispedømme har alle menigheter fått biskopens godkjenning av lokal grunnordning. Mange menigheter har fått godkjent sine ordninger fram til 1. søndag i advent 2018. Som følge av ventet justering av hovedgudstjenesten og de alminnelige bestemmelser har det gått ut et brev til alle menighetsråd med opplysning om at de vedtatte lokale grunnordningene er gjeldende fram til ny justert hovedgudstjeneste og alminnelige bestemmelser blir vedtatt og implementert. Om menighetsrådene i denne perioden ønsker å gjøre vesentlige endringer i de allerede godkjente lokale ordningene, søkes biskopen om godkjenning.

I forslaget som Kirkerådet har sendt ut på høring, ønskes det å skape en bedre balanse mellom valgfrihet og variasjon og fasthet og gjenkjennelighet. Det legges opp til at det blir færre alternativer i de leddene hvor menigheten er aktivt med slik at liturgien er gjenkjennelig for gudstjenstedeltakerne. Man ønsker gjennom en kvalitetsforbedring å stramme opp språk og innhold i liturgien. Noen ledd i liturgien endres fra å være obligatorisk til valgfri og omvendt (for eksempel Samlingsbønn og Dagens bønn).

Høringstema 1: Hvordan øke kvaliteten og antall deltakere i gudstjenesten

Hørings spørsmål 1 a: Hvordan mener dere gudstjenestereformen har påvirket gudstjenestelivet i deres menighet og i Den norske kirke?

Som det kommer fram i høringsnotatet, kan det ikke måles en øking i gudstjenstedeltakelsen i Den norske kirke etter innføringen av gudstjenestereformen. Dette stemmer også for gudstjenstedeltakelsen i Oslo bispedømme. Statistikken viser at den samlede gudstjenstedeltakelsen går noe ned for hvert år.

Ved innføringen av reformen ble det holdt prostivise kurs for ansatte og menighetsrådene. Mange deltok, og de innkomne søknadene bekreftet inntrykket fra kursrundene om at

Postadresse:

Postboks 9307 Grønland
0135 OSLO

E-post:

oslo.bispedomme@kirken.no
Web: www.kirken.no/oslo
Org.nr.:818 066 872

Telefon: 23 30 11 60

Telefaks:

Saksbehandler

Gry Friis Eriksen
+47 23 30 11 77

arbeidet med å utforme lokal grunnordning ikke ble overlatt til staben. Søknadene ga inntrykk av at menighetens medlemmer ble involvert i prosessen fram til søknad. Det finnes variasjoner av hvor mange menighetsmedlemmer som var involvert, og involveringen preges av forskjellen mellom det som kan karakteriseres som resurssterke menigheter kontra menigheter med færre ressurser. Men uavhengig av dette har menighetsrådene så godt som alle steder mobilisert gudstjenesteutvalg og andre leke medlemmer i utarbeidelsen av forslag til hovedgudstjenester. Det er innhentet reaksjoner underveis, og det er blitt innkalt til menighetsmøter i alle menigheter. Menighetenes fagpersoner har naturlig nok også vært nært tilknyttet prosessen. Arbeidet med utforming av lokal grunnordning har vært et stort dugnadsarbeid i den enkelte menighet og bidratt til en økt liturgisk kompetanse blant gudstjenstedeltakerne i menigheten. Jevnlige oppfordringer om å gå igjennom grunnordningen på nytt og søke om endringer har også ført til at kompetansen som ble ervervet ved gudstjenestereformens begynnelse, holdes vedlike i mange menigheter. Mange menigheter har arbeidet med bønnespråk og søkt om å få godkjent lokalt utformede bønner, syndsbejelse og annet til bruk som faste ledd i hovedgudstjenestene. Merete Thomassen og Sylfest Lomheims bok «Når dere ber» (Verbum 2013) ble skrevet for menigheter, kirkelige ansatte og andre som skal utforme bønner til gudstjenestefeiringen. Både denne boka og oppfordringen til å skrive og søke om lokalt formulerte bønner har ført til en økt bevissthet om bønnespråket.

1 b: Hva har fungert godt, og hva har fungert dårlig ved gudstjenesteformen:

Det som har fungert godt er beskrevet over. I tillegg kommer den økte involveringen av lekfolk i gudstjenesten, som medliturg. Det vises til kommentaren om bruk av medliturg som faller bort hvis man velger å ikke lese samlingsbønnen (se under).

Det har imidlertid blitt et økende fokus på at det blir (for) mange måter å feire hovedgudstjeneste på, noe som kan føre til fremmedgjøring mer enn involvering. Gudstjenstedeltakerne har særlig pekt på at det rike mangfoldet av liturgisk musikk kan føre til at man føler at man ikke kan delta i menighetssvar i gudstjenester i menigheter som har annen liturgisk musikk enn det man er vant med fra hjemmemenigheten.

1c: Hvilke av de momentene som er nevnt ovenfor mener dere vi særlig bør rette vår oppmerksomhet mot i gudstjenestearbeidet framover?

Det er ikke nevnt spesifikt i høringsnotatet, men det er å håpe at man i justeringen av hovedgudstjenesten også er oppmerksomme på at mange har etterspurt et mer inkluderende språk i hovedgudstjenesten. Dette anliggende kan det jobbes videre med, også når det skal arbeides ut en justert ordning etter høringsrunden.

1d: Hvilke behov ser dere for et mer variert gudstjenesteliv med ulike former for gudstjenester?

Det er viktig å lytte til den enkelte menighet og deres gudstjenestearbeid. Der vi har flere kirker i et sokn, kan det være fordelaktig å ha en større variasjon i gudstjenestene for å møte ulike mennesker i menigheten med deres åndelige behov. Se også punkt 1b.

Høringstema 2: Almennelige bestemmelser for hovedgudstjenesten

Høringsspørsmål 2: Mener dere at det er behov for å justere eller presisere noe ved prosedyren for hvordan menighetens lokale grunnordning utarbeides og vedtas (jf. Almennelige bestemmelser)? Hva bør endres?

I Oslo bispedømme har rutinen for godkjenning vært at menighetsrådet når det gjelder innføring / store endringer av gudstjenesten, sender søknad til prosten etter at

menighetsmøtet har diskutert saken. Prosten gir så sin innstilling og sender videre til biskopen som har gjort de endelige vurderingene og sendt brev med svar på søknaden tilbake til menighetsrådet. Biskopen har også i brevet gitt sine anmerkninger med råd om endringer og i noen tilfeller bedt om ny søknad.

Oslo bispedømmeråd ønsker at denne godkjenningsrutinen videreføres. Tilsyn med gudstjenestelivet er en vesentlig del av biskopens ansvar. Tilsynet er biskopens veiledning og også inspirasjon til menighetene. Biskopens tilsyn kan sikre både god stedegenhet, involvering og gjenkjennelse for gudstjenestelivet i bispedømmet. At biskopen fortsatt gir endelig vedtak, vil være med på å sikre at menighetene i bispedømmet har en forutsigbar og gjenkjennelig gudstjenestefeiring.

Høringstema 3: Justeringer i hoveddel 1: Samling, ledd 1-8

3a Ledd 1 forberedelse

Det foreslås at kirkerommet er (dvs skal være) åpent en stund før gudstjenesten starter for å gi rom for stillhet, lystenning og bønn, (uten at det gis forbud om å snakke før gudstjenesten begynner). En endring fra «kan» til «er»

3b: Ledd 1 Forberedelse

Det presiseres at informasjon om dagens gudstjeneste skal være kortfattet og avsluttes med ordene: La oss være stille for Gud

3c Ledd 2 Inngangssalme

Det foreslås at menigheten alltid står under inngangssalmen. En endring fra noe menigheten selv kan avgjøre.

3d: Ledd 3 Hilsen

Inngangsord erstattes med Hilsen, slik at menigheten blir stående under liturgens hilsen med ordet om nåde eller treenighetshilsen

OBDR har ingen innvendinger til forslag til endringer i disse leddene.

3e: Ledd 4 Samlingsbønn

Høringsspørsmål 3e: Er dere enige i at samlingsbønnen ikke lenger blir obligatorisk, men et valgfritt ledd?

Det foreslås at samlingsbønnen omgjøres fra et obligatorisk ledd, bedt av medliturg, til et valgfritt ledd, for å komme i møte de menighetene som synes at samlingsbønnen fører til en for ordrik og bønnetung innledende del av gudstjenesten, og samtidig komme i møte de som synes det er fint å ha samlingsbønnen slik at de får lov til å fortsette med det.

Samlingsbønnen er relativt ny i vår liturgiske tradisjon, forgjengeren til samlingsbønnen er klokkebønnen. Derimot er dagens bønn, tidligere kalt kollektbønnen, knyttet til vår tradisjon. Oslo bispedømmeråd er skeptisk til å gjøre samlingsbønnen valgfri og innføre dagens bønn som fast ledd i liturgien, og ønsker ingen endring nå. I rubrikken bør det åpnes opp for at også medliturg kan lese dagens bønn, med anvisningen ML / L.

Det er foreslått en ny samlingsbønn, samlingsbønn 9. Det er en ganske komplisert bønn og utfordrende som vekslesning. Den skjemmes også av at bønnen blir en opplisting av hvordan man ser på nå-tilstanden mer enn konkret bønn. Det foreslås at samlingsbønn 9 ikke blir med som mulig valg av samlingsbønn.

3f Ledd 5 syndsbekjennelse

Høringsspørsmål 3f: Har dere endringsforslag eller kommentarer til leddet syndsbekjennelse i høringsforslaget?

Muligheten for å plassere syndsbekjennelsen enten som ledd 5 eller som ledd 16, i sammenheng med forbønnsdelen, foreslås videreført. Det er foreslått en forenkling av liturgens innledning til syndsbekjennelsen, fra tre varianter til bare en:
 Liturgen: Guds barmhjertighet er stor. La oss bøye oss for Gud og bekjenne våre synder.
 Forenklingen er klar og forståelig, og Oslo bispedømmeråd har ingen innvendinger mot forslaget om forenkling av innledningen til syndsbekjennelsen slik det er foreslått i høringsnotatet.

I høringsnotatet foreslås det at muligheten til å søke biskopen om å bruke en lokalt utformet syndsbekjennelse regelmessig i gudstjenesten faller bort. Bakgrunnen for forslaget er at muligheten har vært lite brukt og at det ikke fremmer gjenkjennelse og felles liturgi. Oslo biskop har i forbindelse med godkjenning av lokal grunnordning mottatt 16 søknader om å få bruke egen formulert syndsbekjennelse som fast ledd i en eller flere av menighetens hovedgudstjenester. Ti ble godkjent og er i bruk i gudstjenestefeiringen i menighetene. At det nå ikke mer vil være mulig å bruke de lokalt utformede syndsbekjennelsene, som vil være en naturlig konsekvens av at muligheten for å søke om godkjenning (og bruk) faller bort, vil nok ikke bli tatt godt imot hos disse. Bestemmelsen vil nok true menighetenes opplevelse av at gudstjenesteformen skal fremme stedegengjøring og involvering i gudstjenestelivet i de enkelte soknene.
 Oslo bispedømmeråd mener det er viktig at menighetene fortsatt har anledning til å søke biskopen om bruk av lokalt utformet syndsbekjennelse til fast bruk i en eller flere av menighetens hovedgudstjeneste(r).

Det er foreslått å innskrenke valgmulighetene for syndsbekjennelse fra dagens seks varianter til fire, hvor den fjerde varianten er en ny formulert syndsbekjennelse:
Hellige Gud, du vår skaper: Vi har vendt oss bort fra deg og kjenner syndens makt i vårt hjerte. Tilgi oss, og sett oss fri til å tjene deg og vår neste.

Den nye syndsbekjennelsen tilfører ikke noe som ikke allerede finnes i de tre andre syndsbekjennelsene, og i denne gjennomgangen av hovedgudstjenesten, hvor målet er å justere og forenkle liturgien ved å gi færre valgmuligheter til enkelte ledd, behøves det ikke en ny syndsbekjennelse. Strofen «og kjenner syndens makt i vårt hjerte» er også problematisk siden den kan lede til en forståelse om at det finnes en ond makt som kan ta overhånd over oss / hjertet vårt.
 Oslo bispedømmeråd foreslår at syndsbekjennelsen som i forslaget har bokstaven D, utelates.
 Oslo bispedømmeråd imøteser et fortsatt arbeid med å formulere syndsbekjennelsen.

3g ledd 6 Bønnerop Kyrie

3h Ledd lovsang gloria

Ingen kommentarer

3 i Ledd dagens bønn

Høringssspørsmål 3i: Er dere enige i at ledd 8 Dagens bønn blir obligatorisk i alle hovedgudstjenester og ikke et valgfritt ledd?

Det vises til argumentasjon under punkt 3 e samlingsbønn.

Høringssspørsmål 3j: Gi eventuelt andre kommentarer til høringstema 3

Høringstema 4: Justeringer i hoveddel II. Ordet, ledd 9-17

Høringssspørsmål 4: Har dere endringsforslag eller kommentarer til hoveddel II. Ordet?

Oslo bispedømmeråd slutter seg til at Hallelujaomkvedet kommer inn som fast ledd før evangelielesingen og at forbønnen kommer inn i ordets del.

Deler av endringen i rubrikken til pkt. 13 Preken, er litt vanskelig å forstå. At den delen som omtaler bruk av blant annet dramatiserende innslag, og at prekenen kan begynne med en kort innledningsdel utgår i rubrikken kan føre til en forståelse av at det ikke lenger gis tillatelse til dette. Oslo bispedømmeråd anbefaler at rubrikkens siste del ikke strykes for å hindre misforståelser.

Høringstema 5: Justeringer i hoveddel III. Nattverd, ledd 18-21

Høringsspørsmål 5a: Kommenter gjerne nattverdpraksisen i menighetene i dag med tanke på særkalk og / eller intinksjon og med tanke på mottakelsen av nattverd stående eller knelende på alterringen/altersranken

For å bevare og fremme et inkluderende gudstjenesteliv i den enkelte menighet og kirke er det viktig å tilrettelegge for nattverdfelleskap for alle. Intinksjon utelukker de fysiske hindringene som gjør det umulig for mange å komme fram for å motta nattverd i menigheten felleskap. Heller enn å problematisere intinksjon som utdelingsform, burde det i en justering av hovedgudstjenesten problematiseres at nattverden deles ut på en måte og et sted hvor mennesker med spesielle utfordringer/behov er hindret i å komme fram. Der det er intinksjon, øker også antall nattverddeltakere. Noen av rådets medlemmer ønsker at det bør være mulig også å kunne knele ved alterringen når man mottar brød og vin, og anbefaler at det legges til rette for det av og til.

Høringsspørsmål 5b: Gi gjerne kommentarer til valgene av ordene som er foreslått (Ordvalg i nattverdliturgien)

Det gir mening å erstatte det gammelmodige ordet «legeme» med «kropp» i nattverdliturgien. Bruken av «kropp» må gjennomføres i hele liturgien, og ved alle valg av nattverdbønner. Det innebærer at i fredsønsket etter utdelingen når det har vært knefall skal det også brukes kropp i stedet for legeme, «Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sin hellige kropp ...», eventuelt at fredsønsket der ordet «legemet» brukes, blir oppført som et alternativ (rubrikkens mulighet for «eller»).

Ved punkt 21 Måltidets avslutning, Takkebønn, bør det i rubrikken ikke anbefales felleslesing (A) som siste ledd i takkebønnen. Lesingen vil føre til at menigheten må lete fram til teksten i gudstjenesteprogrammet, og vil gjøre avslutningen av måltidet og takken komplisert.

Høringsspørsmål 5c: Er dere enige i at takkofferet inngår i nattverdliturgien, og ikke i forbønnleddet?

Å la takkofferet inngå i nattverdliturgien kan ha et teologisk poeng. Ved å ha takkofferet som del av nattverddelen kan det vises fram at våre gaver, det vi kan gi: penger, brød og vin / drikke forvandles i møte med Kristus og gis tilbake til oss som gaver og som det er vår plikt å forvalte rett. Oslo bispedømmeråd er likevel skeptisk til at takkofferet skal inngå i nattverdliturgien, da særlig av pedagogiske grunner. En frambringning av offeret slik som det er beskrevet over vil forutsette fysiske elementer/pengegaver. Et samfunn der vi i stadig mindre grad benytter kontanter som betalingsmiddel utfordrer oss til å tenke nytt om innsamlingen av takkofferet.

Høringsspørsmål 5e: Har dere kommentarer til ledd 19 og 20 i høringsforslaget?

Ledd 19 er takksigelse og bønn: Hilsen (prefasjonsdialog), innledende lovprising (prefasjon), Hellig Sanctus, nattverdbønn med innstiftelsesordene Verba, Fadervår.

Ledd 20 er nattverdsmåltiltidet: Brødsbrytelse, Fredshilsen, Agnus Dei, utdeling med utdelingsord og velsignelsesord for dem som kommer fram og viser at de ikke vil ha nattverd etter utdelingen.

Angående prefasjonsdialogen: I rubrikken står det at den innledende lovprisningen er enten knyttet til kirkeåret eller tilpasset den enkelte nattverdbønn. Det er nå utviklet syv nattverdbønner. I en av nattverdbønnene skal kirkeårsprefasjonen brukes, i de seks andre er det valgfritt å bruke lovprisning tilknyttet nattverdbønn eller kirkeårsprefasjon. Siden det er så mange muligheter for å utelate prefasjon knyttet til kirkeåret, kan det antas at selve kirkeårsprefasjonen nå er på vei ut av gudstjenestefeiringen i Den norske kirke. Om så skjer, vil det få innvirkning på hvordan vi lar kirkeåret prege vårt gudstjeneste. Kirkeåret, og veksling av prefasjon i tilknytning til kirkeåret er en tradisjon i vår gudstjenestefeiring som det bør tilstrebes å verne om. Derfor bør det komme sterkere fram i rubrikken at kirkeårs prefasjonene bør foretrekkes, eventuelt at det gjøres til eneste alternativ i de fleste nattverdbønnene.

Det foreslås også at det kommenteres til en rubrikk til utdeling av nattverd, velsignelse av de som kommer fram, men som ikke vil ha nattverd. I rubrikken står det anført «barn og andre som kommer fram ...» Det er uheldig at «barn» her blir nevnt som egen gruppe. Det kan lede til å tro at barn bare unntaksvis skal motta nattverd i vår kirke, noe som ikke medfører riktighet. Barn er en naturlig gruppe i nattverdfellesskapet. Det foreslås at rubrikken endres til «De som kommer fram og ikke ...»

Oslo bispedømmeråd ønsker ikke at muligheten for å legge opp til bønnevandring mens det feires nattverd faller bort. Det er mange eksempler på at bønnevandringen fungerer godt i hovedgudstjenesten under nattverd, ikke minst for barn.

Høringstema 6: Justeringer i de enkelte nattverdbønnene

Høringsspørsmål 6: Gi gjerne kommentarer eller endringsforslag til nattverdbønnene

Det vises til kommentar til høringsspørsmål 5e om prefasjonsdialogen. Bortsett fra dette er justeringen av nattverdbønnene i tråd med intensjonen, at språket skal strammes opp og gjøres enklere. At «kalk» blir erstattet med «beger» i nattverdbønnen er en naturlig konsekvens av justeringen av liturgien.

Til nattverdbønn A, leddet: Nådige Gud, vi feirer ..., står det at «Han» skal erstatte «du» i bønnen: Lær oss å elske hverandre som ..... Det er en vesentlig endring at man skifter fra å be om å elske hverandre som Gud har elsket oss til at man ber om at vi skal elske hverandre som Kristus har elsket oss. Vi lurer på hva bakgrunnen for denne endringen er. Bispedømmerådet ønsker å sløyfe denne endringen. At man i nattverdbønn E har gått bort fra familiemetaforen og erstattet den med venner fungerer godt. I nattverdbønn F har man tatt inn den gamle Johannes-liturgien. Her virker det som om at man i saksbehandlingen har glemt å endre en ordlyd: L/ML skal be: «... vi vil med dette brødet og dette begeret komme i hu.» Justering av liturgien har som et hovedmål å stramme opp ordbruk og gjøre språket enklere: «komme i hu» bør vel gå ut av det liturgiske språket og erstattes med verbet å huske. Man bør også erstatte «legeme» med kropp og «kalk» til beger. Nattverdbønn G er ny. Det har vært behov for en fullt utskrevet og kort nattverdbønn, og det er fint at denne kommer inn som en godkjent versjon.

Høringstema 7 Justeringer i hoveddel IV Sendelse, ledd 22-15

Høringsspørsmål 7: Har dere kommentarer eller endringsforslag til hoveddel IV. Sendelse?

Oslo bispedømmeråd har ingen kommentarer til leddene, men rubrikken etter ledd 25: Postludium/Utgangsprosesjon er unødvendig lang og detaljert. Et forslag kan være at rubrikken strykes etter linje 2.

Med vennlig hilsen

Elise Sandnes e.f.
stiftsdirektør

Gry Friis Eriksen
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur.

Mottakere:

Click here to enter text., Click here to enter text.

Click here to enter text.

Click here to enter text.